

Konferans Bildirisi

Yemek ve Sağlık Programlarında Katılımcı ve Takipçi Yorumlarının Sağlıklı Beslenme Farkındalığı Açısından İncelenmesi*

Canay Umunc (Dr. Öğr. Üyesi)
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İletişim Fakültesi
canayumunc@ohu.edu.tr

Başvuru Tarihi: 20.01.2020
Yayına Kabul Tarihi: 02.05.2020
Yayınlanma Tarihi: 24.07.2020
<https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.676604>

Öz

Sağlıklı beslenme, vücudun ihtiyacı olan yiyeceklerin yeterli ve dengeli bir şekilde alınmasıdır. Birçok hastalığın temeli yanlış beslenmeye dayanmaktadır. Sağlıklı beslenmeye dair kaygıların artması hazırlanan yemeklerin niteliğini değiştirmektedir. Medyanın sağlıklı beslenme için bilgilendirici içerikteki programları, toplum sağlığı ve farkındalık oluşturma açısından kritik bir öneme sahiptir. Günümüzde sosyal medyanın etkileşimsellik ve hipermetinsellik gibi özellikleri, sınırsız bilgi ve yoruma ulaşmamızı sağlamaktadır. Bu çalışmanın amacı, TV’de ve sosyal medyada yayınlanan sağlık programı ve yemek yarışmasının içeriklerini ve bu programların takipçilerinin ilgisini söylem düzeyinde incelemektir. Bu amaçla, CNN Türk’de Deniz Bayramoğlu’nun hazırlayıp sunduğu “Sağlıklı Beslenme ve Hastalıklar Arasındaki İlişki” başlıklı “Gündem Özel” haber programı (2017) ile Fox TV’de Zuhal Topalın sunduğu “Zuhal Topal’la Sofrada” yemek yarışmasının (2018) YouTube videoları ve takipçi yorumları karşılaştırmalı söylem analizi ile incelenmiştir. Çalışma sonucunda, magazin formatlı yarışma programının daha çok ilgi çektiği, bilimsel formatlı programın ise gereği kadar ilgi görmediği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla sağlık programlarında insan sağlığına yönelik bilimsel bilgilerin bilimsel kaynağa dayalı ve eğlenceli formatta sunulmasının, yemek programlarında da bilgiye yer verilmesinin toplumun sağlıklı beslenmeye olan ilgisini ve farkındalığını artıracığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sağlıklı Beslenme, Yemek Yarışması, Sosyal Medya, Söylem Analizi.

* Bu çalışma 7-8 Kasım 2019 tarihinde Eskişehir’de düzenlenen V. Sağlık İletişimi Sempozyumu’nda “Sağlıklı Beslenme Farkındalığı Açısından Sosyal Medyada “Gündem Özel” ve “Zuhal Topal’la Sofradayız” Programlarının ve Takipçi Yorumlarının İncelenmesi” başlığıyla sunulan bildirdir.

Conference Paper

The Examination of Participants' and Followers' Comments in Culinary and Health Programs in Terms of Raising Awareness on Healthy Diet

Canay Umunç (Asst. Prof. Dr.)
Niğde Ömer Halisdemir University Faculty of Communication
canayumunc@ohu.edu.tr

Date Received: 20.01.2020

Date Accepted: 02.05.2020

Date Published: 24.07.2020

<https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.676604>

Abstract

Healthy diet is the intake of adequate and balanced food that the body needs. Many diseases are based on malnutrition. Increasing concerns about healthy diet change the quality of prepared meals. The informative programs on the media are critical for public health and raising awareness. At the present day, the features of social media, such as interactivity and hyper-textuality, enable us to reach unlimited information and interpretation. This study aims to examine the content of health and culinary competition programs and the competitors' interest in these programs at the level of discourse. For this purpose, YouTube videos and follower comments of the "Agenda Special" news program titled "The Relationship Between Healthy diet and Diseases" (2017) prepared and presented by Deniz Bayramoğlu in CNN Turk and "With Zuhul Topal On Table" food contest program (2019) presented by Zuhul Topal, were analyzed by comparative discourse analysis. As a result of the study, it was found out that the magazine show format attracted much attention, and the scientific format program did not receive enough attention. Therefore, it is thought that presenting information on human health that is based on scientific data blended with an entertaining format will increase the interest and awareness of the society on healthy diet habits.

Keywords: Healthy Diet, Culinary Competition, Social Media, Discourse Analysis.

Giriş

Sağlık dünyadaki tüm canlıları etkileyen, yaşamımızda önemli bir yer tutan kavramdır. Sağlığın çeşitli kaynaklarda tanımları bulunmaktadır ama ortak bir sağlık tanımı olarak Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'ne göre sağlık, fiziken, ruhen ve sosyal yönden tam bir iyilik hali olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda sağlık, sosyal bilimlere de ilgilendiren bir konu alanı oluşturmaktadır. Yönetimsel olarak, toplum üyelerinin her türlü siyasal, toplumsal, etnik ve dini görüş ayrımı gözetilmeksizin, insani değerler çerçevesinde tam bir iyilik halinde yaşamalarını garanti etmek ve bunun için çalışmalar yapmak bir zorunluluktur (Bulduklu, 2015, s.17).

Sağlık okuryazarlığı, bireyin sağlık bilgilerini anlayabilme, yorumlayabilme, temel sağlık bilgilerine ulaşabilme ve sağlığıyla ilgili doğru kararlar alabilme becerisi olarak tanımlanmaktadır. Sağlıkla ilgili yayınları ve diğer kaynakları anlayabilmek için bireylerin bu konulardaki farkındalıkları arttırılmalıdır (Bulduklu, 2015, s.26). Medyada sağlık sunumunun önemli bir sosyal etkisi vardır, çünkü bu tür bir mesaj insanların sağlığa ilişkin inançlarını, tutumlarını ve davranışlarını değiştirmede ve hedef kitle arasında sağlıkla ilgili bilgileri teşvik etmede önemlidir (Marinescu ve Mitu, 2016, s.1). Yiyeceklerle ilgili tehlikelere karşı gazete haberleri endişe verici olma eğilimindedir ve bu durum vatandaşların risk algısını etkilemektedir. Öte yandan, insanlar genellikle kendi gıda güvenliğini pratik bir şekilde nasıl yönetebileceğini görmezden gelmektedir. Medya mesajlarının analizinin, yanlış bilgilerle sonuçlanabilecek olumsuz etkilerin değerlendirilmesinde ve düzeltilmesinde etkili olabileceği düşünülmektedir (Carducci ve diğerleri, 2010, s.475). İnsanların tüketim kültürü ve besin seçimlerinde kitle iletişim araçlarının etkisi vardır. Sosyal medyada etkileşim daha fazla olduğundan beslenme ritüellerimiz de etkilenmektedir.

Türkiye’de son yıllarda “sağlıklı yaşam, diyet, kolesterol, plastik cerrahi, selülit tedavisi, alternatif tıp, fitoterapi, iyileştirici taşlar” gibi konularda halka, bilgilendirici reçete hazırlama veya öneriler medya yoluyla halka ulaştırılmaktadır. Bununla birlikte, sağlık temalı yayınların artmasıyla, halka iletilen bilgilerin doğruluğu, güvenilirliği ve geçerliliği konusundaki endişeler de artmaktadır. Aynı zamanda salgın hastalıklar, alternatif tıp ve şifalı otlar gibi konularda yanlış bilgi verilmesi, düzeltilmesi zor veya imkansız durumlara yol açabilmektedir (Yüksel, Kaya ve Kaya, 2016, s.123). Sağlıklı beslenme, tüketim biçimlerinin politik ideoloji ve siyasetle de yakından ilişkisi vardır. Devletin sağlık politikaları ve kitle iletişim araçlarının sağlık yayıncılığı halkla bu kurumlar arasında güven ilişkisini etkilemektedir. Sağlıkla ilgili doğru uzmanlardan bilgi alınması, sağlık bilgilerinin finansal etkilerle değil bilimsel bir çerçevede ele alınarak halka sunulması, halkın bu programlara ilgi duymasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Vatandaşlar tükettikleri besinlerin üretim süreçleri ile ilgili üreticilere ve devlete güven duymak istemektedir. Yakın geçmişteki deli dana krizi besin ürünlerinin üretimi konusunda halkın kanaatini olumsuz etkileyen olaylardan biridir. Üstelik üretim standartlarının gevşemesi küresel boyutta sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Son yıllarda halkın organik besinlere ve doğal çözümlere talebinin artmasında endüstrilere karşı güven kaybının etkili olduğu düşünülmektedir.

Günümüzde yemek konusu, küreselleşmenin etkisiyle yaşamımızın birçok alanında olduğu gibi dönüşüme uğramıştır. Yemek programları, küresel gelişimlere bağlı olarak çeşitlilik arz etmektedir. Türkiye’de yemek programları küresel gelişimden etkilenmekle beraber yerel izler de taşımaktadır. Örneğin yabancı formatta bir yemek programında 3-4 çeşit öğün hazırlanırken bizde bu sayı artabilmektedir. Yemek programları ilgiyle

takip edilmekte ve takipçiler tarafından yorumlar almaktadır. Yemek yemek zorunlu ve aynı zamanda çevremizde deneyimlediğimiz bir eylemdir. Ülkemizde özellikle kadınların geleneksel olarak gerçekleştirilen günler, matineler, restoran buluşmalarında hazırlanan yemekler eşliğinde sohbetler gerçekleştirmeleri bu programlara gösterilen ilginin nedenleri arasında sayılabilir. Yemek yeme kültürümüz sosyalleşmenin yanı sıra sağlığımız için de önemlidir. Dolayısıyla her ne kadar sosyalleşme, eğlenme, vakit geçirme ihtiyaçlarımızı karşılarsa da yemek konusunda doğru bilgilendirme sağlığımızla doğrudan ilintilidir. Yemek programları doğrudan beslenmemizle ilgili olduğu için eğlencenin ötesinde bilgilendirici bir muhtevada hazırlanması önemlidir.

Bu çalışmanın amacı TV’de ve sosyal medyada yayınlanan magazin içerikli yemek programı ile sağlık konularını ele alan haber programının takipçiler tarafından izlenirliğini, katılımcıların söylemlerini ve bu söylemlerin izleyicide nasıl karşılık bulduğunu yorumlar üzerinden incelemektir. Bu amaçla çalışmada sağlıklı beslenmenin önemi, hastalıklarla ilişkisi, yeni medya teknolojilerinde sağlık iletişiminin yeri, sağlık ve yemek programlarının özelliklerine değinilmiştir. Son olarak CNN Türk’de Deniz Bayramoğlu’nun hazırlayıp sunduğu “Sağlıklı Beslenme ve Hastalıklar Arasındaki İlişki” başlıklı “Gündem Özel” haber programı (2017) ile Fox TV’de Zuhal Topal’ın sunduğu “Zuhal Topal’la Sofrada” yemek yarışma programının (2019) YouTube videoları ve takipçi yorumları van Dijk’in eleştirel söylem analizi yöntemiyle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

1. Sağlıklı Beslenme ve Hastalık İlişkisi

Beslenme, vücudun büyüme, gelişme, üreme gibi temel işlevlerini gerçekleştirebilmesi ve sağlığın korunup kaliteli bir yaşam sürdürülebilmesi için gerekli olan besinlerin vücuda alınmasıdır (Çetin, 2011, s.26). Enfeksiyon ve kazalar hariç tüm hastalıkların %90’ı diyet ile ilgilidir (Tayar, Haşıl ve Özkeleş, 2015, s.1). Yaşantımızın sağlıklı ve düzgün sürdürülebilmesi için günlük diyetimizde bulunan gıdaların yeterli ve dengeli olması gereklidir (Tayar, 2015, s.5). Ayrıca yemek pişirmedeki yanlışlıklar da besin değerlerinin kaybolmasına bu da sağlığımızın bozulmasına yol açmaktadır (Attila, 2012, s.1210). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)’nün 2019 yılında yayınladığı rapora göre, 2019 yılında sağlığı etkileyecek tehditler arasında düzensiz ve yetersiz beslenme yer almaktadır. 2030 yılında başlayıp 2050 yılına kadar yetersiz beslenme, ishal, sıtma, aşırı sıcaklığa bağlı, her yıl 250 bin kişinin öleceği öne sürmektedir.

Toplumda beslenme yetersizliği sorunlarının oluşmasındaki nedenleri birkaç genel grupta toplamak mümkündür:

1. Besin üretimi, dağıtımı ve teknolojisinde yetersizlik ve düzensizlikler,
2. Satın alma gücünün yetersizliği ve dengesizliği,
3. Kültürel etmenler ve eğitim yetersizliği,
4. Aile kalabalığı,
5. Çevre koşullarının sağlık kurallarına uygun olmayışı (Baysal, 2011, s.12).

Besinlerin sağlığımızda nelere yol açtığı ile ilgili doğru yayınların yapılması, toplumu doğru beslenme konusunda bilgilendirme, beslenme ve sağlık konusunda farkındalık kazandırma önemlidir. Ülkemizde ve dünyada doğru beslenme ile ilgili çok çeşitli düşünceler ve fikir farklılıkları vardır. Bir haberde “X yiyeceğini yemeliyiz” denirken, başka bir haberde “yiyip yiyebileceğiniz en kötü şey” yorumları yapılmaktadır (Willet, 2015, s.25). Örneğin, Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar (GDO)ların zararlarıyla

ilgili bilim adamları fikir birliğine sahip değildir. Bazı bilim insanları insanlar üzerinde araştırma yapılamadığından kesin bir bilgi olmadığını dile getirmektedir. Bu da insanları hangi besinlere yönelmesi gerektiği konusunda kafa karışıklığına sürüklemektedir.

2. Sağlık İletişimi ve Sosyal Medya

Sağlık iletişimi, genel olarak sağlık hizmeti tüketicilerinin sağlık riskleri ve tedavi seçenekleriyle ilgili enformasyon elde etme sürecidir. Sağlık iletişimi, sağlıkla ilgili mesajların yayılması ve yorumlanmasıdır (Çınarlı, 2008, s.43). Kişiler için sağlık iletişimi, sağlık riskleri ve çözümleri konusunda farkındalığı artırır, bu riskleri azaltmak için motivasyon ve yetiler sağlar, uzmanlardan destek bulmayı sağlar ve tutumları etkiler.

Günümüzde, sağlık iletişiminde sağlıkla ilgili bilgi edinme ve etkileşimde bulunmada yeni medya önemli bir yere sahiptir. Yeni medya günümüzde geleneksel medyadan farklı olarak, herkes tarafından erişilebilirlik, güncellik, etkileşimsellik, multimedya (çoklu ortam) gibi özelliklerle öne çıkmaktadır. YouTube, Facebook ve Twitter Web 2.0 uygulamaları olarak örneklendirilebilir (Özer, 2016, s.170). Sosyal medyanın en belirgin özelliklerinden biri zaman ve mekan sınırlaması olmadan kullanıcıların aynı ortamda bulunabilmesidir (Gezgin, 2018, s.12). Sosyal medyaya tablet bilgisayara bağlı olmadan mobil telefonlardan ulaşmak mümkündür. Akıllı telefonların “her an”, “her yerde” internete ulaşım sağlaması kullanım kolaylığı sağlarken devamlılığı ve anında iletişimi sağlamıştır (Sine ve Özsoy, 2017, s.63).

Perakendeciler, tüketicilerle iletişim kurmak ve sağlıklı gıdaları teşvik etmek için sosyal medya kullanımı da dahil olmak üzere pazarlama yönetimi yaklaşımlarını genişletmişlerdir. Samoggia ve arkadaşlarının, “Gıda perakendeciliği pazarlama yönetimi: Sağlıklı gıda için sosyal medya iletişimi” konulu araştırması perakendecilerin sosyal medyayı nasıl kullandığına dair bilgiler sunmakta ve perakendecilerin gıdalarını tanıtırken sosyal medya iletişimini nasıl yönettiğine dair bir genel bakış sağlamaktadır. Perakendeciler, tartışmalı sorunları en aza indirmek için sosyal medya iletişim içeriğini dikkatli bir şekilde yönetmektedir (Samoggia, Bertazzoli ve Ruggeri, 2019, s. 928).

Sosyal medyanın hastalıkları önleme amaçlı uygulamaları artmıştır ve sosyal medya sağlık davranışlarını yönlendirme ve desteklemeye yardımcı olmaktadır. Sağlık faaliyetlerini geliştirmek için videolardan faydalanılabilmektedir (Denecke, 2015, s.10). Brown, Bobkowski (2011), Butzlaff, Koneczny (2007), Dumitru vd. (2007); Hanewinkel & Wiborg (2007); Quentin vd. (2007); Schulz vd. (2007); Seematter-Bagnoud ve Santos-Eggimann (2007) medyanın birey sağlığı üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Bir kısmı web temelli enformasyon, sigara içme konusunda medyanın etkisi ya da düşük kalorili yemek tarifleri için google araması gibi konulara odaklanmıştır. Schulz vd. (2007), yeni teknolojilerin temel varlıklarından birine odaklanan sadece yirmi katılımcı ile küçük bir pilot çalışma sunmaktadır: Kullanıcıların etkileşimi. Geleneksel medya, bilgileri bir kaynaktan birçok alıcıya yayınlarken, internet bireyler arasındaki bilgi alışverişini teşvik etmektedir. Bu araştırma, birçok hastalıkta yeni medya ortamında bilgi alışverişinin ne kadar önemli olduğunu göstermiştir (Butzlaf ve Koneczny, 2007, s.261). Brown ve Bobkowski'ye göre, bireylerin her yerde bulunan medyaya erişimi dikkate alındığında, medyayı akıllı ve sağlıklı bir şekilde nasıl kullanacaklarını öğrenmeleri hayati derecede önemlidir (Brown ve Bobkowski, 2011, s.108). Yeni medyanın kullanıcılarına sunduğu olanaklara karşın, birçok sosyal medya kullanıcısı sağlık enformasyonuna yeterince eğilim göstermemektedir. Medya, sağlığı güçlendiren mesajları içerebilir ve bireyler medyanın yaşamlarındaki olumsuz etkilerinden ziyade olumlu olmasını sağlamaya yardımcı olacak

medya okuryazarlığı becerilerini öğrenebilirler.

2.1. Sağlık Programları

Sağlık programları, toplum sağlığı, sağlıkla ilgili toplumun farkındalığını artırma, hastalıkların tedavi yöntemleri hakkında bilinçlendirme açısından önemlidir. Ülkemizde genellikle gündüz kuşağı programlarında sağlık, ele alınan temel konuların başında gelmektedir. Bu programlarda tıp alanında uzmanlar davet edilmekte ve önceden hazırlanan sorulara cevap vererek izleyiciyi bilgilendirmektedir. Gündüz kuşağında yer alan Sağlık Zamanı, Zahide Yetiş'le, Sağlık Kontrolü, Canım Doktor, HT Sağlık, Önce Sağlık ülkemizde yayınlanan sağlık içerikli programlardan bazılarıdır. Koçak ile Buldukları (2010, s.12) tarafından yapılan bir çalışmada, bu programların izleyicileri bilgilendirme açısından tatmin ettiğini ve yararlı görüldüğünü gösteren sonuçlar elde edilmiştir. Yüksel ve arkadaşlarının medya ve sağlık profesyonelleri üzerine yaptıkları çalışma da okuyucuların büyük bir çoğunluğunun medya içeriğinden etkilendikten sonra, bu konuyu sağlık profesyonellerine danıştıklarını ortaya koymuştur. Ayrıca medyadaki programlardan etkilenen insanların çoğunluğu, programa konuk olan sağlık profesyonellerinin iletişim bilgilerine medya profesyonelleri vasıtasıyla ulaşmak istemektedirler (Yüksel ve diğerleri, 2016, s.141).

Öte yandan sağlık konularını ele alan haber, tartışma programları, reality show gibi magazinsel, eğlence medyasına nazaran daha az ilgi görmektedir. Bu bakımdan, reyting kaygısı olan, sağlık, egzersiz, beslenme, yemek yapma gibi geniş yelpazede konular alan gündüz kuşağı programları, reality show programları bilimsel konuları medyatik bir yaklaşımla işlemektedir. Medyatik yaklaşımdan kastedilen TV kanallarında yayınlanan programların içeriklerinin reyting kaygısı ile magazinsel ve show içerikli sunulmasıdır (Coşkun, 2018, s.118). Bir başka sorun da, sağlık konularının ele alınmasında içeriğin yönetici ve üreticilerin isteği ve beklentisi ile biçimlenebilmesi sorunudur. Başka bir deyişle, medya ürettiği söylemler yoluyla temsil ettiği ideolojileri pekiştiren de bir vazife görmektedir. Atabek ve arkadaşları TV sağlık programlarında ideolojik söylemler üzerine yaptıkları bir çalışmada sağlık programlarının, günümüz sağlık politikalarının ideolojik çerçevesini pekiştirici söylemler ürettiğini gözlemişlerdir (Atabek, 2014, s.11). Bu da iktidar, güven, risk, tüketim biçimleri, politik ideoloji ile ilgili hayati sorunları öne çıkartmaktadır. Sosyal teorisyen Emile Durkheim "Modern toplumda yaşamak bizim başkalarına güven duymamızı gerektirir" derken, halk ile üretici, yönetici kesimlerle iletişimde güvene vurgu yapmıştır. Besinlerimizin güvenliği konusunda üreticilere ve devlete güvenmeliyiz yani bizi koruma sorumluluğu olanlara bağımlıyız. Medyanın da doğru ve güvenilir kaynaklardan bilgi sunması önem arz etmektedir. Bağımsız ve objektif bilgiye ulaşamamız rasyonel seçimlerimizi zorlaştırmaktadır.

Bazı uzmanlar ilaçlardaki tehlikeye dikkat çekmektedir. Örneğin, etken maddesi ibuprofen olan ilaçlar kısırlık, depresyon ve kas erimesine yol açabilmektedir. Yiyeceklerdeki kimyasal maddeler ve antibiyotik kanserin yanı sıra bağışıklık sistemini zayıflatmaktadır. Sağlık programlarında besinlerdeki ve ilaçlardaki tehlikeler çok dile getirilmemektedir. Erdoğan ve Alemdar'ın belirttiği gibi, kansere neden olanlar popüler olmamaktadır. Bir yandan endüstriler çağımızın en popüler hastalık ve ölümlerini yaratmaya devam etmektedir. Dünyada birçok insan sigaradan hayatını kaybetmektedir (Erdoğan ve Alemdar, 2005, s.195). Atwood çalışmasında, genetik şirketleri ürettikleri haplarla kitleleri hasta ettiklerini ve hasta insanları denek olarak kullandıklarını ifade etmektedir. Bu şirketler daha sonra hastalıklarının tedavi etmek adına yine insanlardan para almaktadır (aktaran, Aksu ve Durmaz, 2019, s.13). Bu

durum, genetiği değiştirilmiş tarım ürünlerini üreten Monsanto'nun ve ilaç şirketi Bayer'in birleşmesini akla getirmektedir. Hasta edenler ve ilaca sahip olanlar aynı sermayedir (Aysu, 2016). Medya, halka doğru bilgi vermekle yükümlüdür. Sadece popüler konular ve reklam amaçlı bilgi sunulması, halkın programlara yönelik güvenini olumsuz etkilemektedir.

Yüksel ve arkadaşlarının medya ve sağlık profesyonellerinin medyanın sağlık içeriği hakkındaki düşüncelerini araştırdıkları çalışmada, görüşlerin genel olarak eleştirileri yansıttıkları görülmektedir. Sağlık profesyonellerinden oluşan katılımcıların %62,3'ü halka doğru ve yeterli bilginin verilmediği, %40,3'ü daha çok popüler konuların ele alındığı, %27,3'ü konuların reyting kaygısıyla işlenmediğini ifade etmişlerdir. %26'sı ise mucize tedaviler hastalar arasındaki boş umutları ve beklentileri artırıyor demıştır. Medya profesyonellerinden oluşan katılımcıların cevapları incelendiğinde, oranların ve sıralamaların değiştiği ve göze çarpan sorunların şu şekilde ortaya çıktığı görülmektedir: Katılımcıların %34,5'i halka doğru ve yeterli bilgi verilmediğini, %34,5'i daha çok popüler konuların ele alındığını, %21,8'i reyting kaygılı konular seçildiğini, %18,2'si bazı yayınların hastaneler ve doktorlar için reklam amaçlı yapıldığını belirtmişlerdir. Haber konularının seçilmesinde, haber kaynaklarının belirlenmesinde ve program misafirlerinin seçilmesinde finansal bir neden olup olmadığı sorusuna medya profesyonellerinin %57,6'sı evet derken, neredeyse tüm sağlık personelleri (%90,6) evet cevabı vermiştir (Yüksel ve diğerleri, 2016, s.141).

2.2. Yemek Yarışma Programları

Yemek programları popüler kültürün bir parçasıdır. Yemek konusunda ülkemizde çeşitli programlar yapılmaktadır. Programların bir kısmı "Arda'nın Mutfağı" gibi sadece yemek tarifi üzerineyken, bir kısım "Zahide Yetiş'le" gibi gündüz kuşağı programları içeriklerinde yemek yapımı ve besinlerle ilgili bilgilere yer vermektedir. Yemek kültürü ile ilgili dünyada yapılan her türlü yayın, bu kültürün küreselleşmesini sağlayan hikayeler üretirler. Bu hikayeler ne kadar etkili olursa, programlar da o kadar izlenmektedir. Dünyada yemek programlarına ilgi oldukça fazladır. Örneğin, Amerika'da "Food Network" ve "Cooking Channel" kanalı 100 milyondan fazla hanede izlenmektedir. Kathleen Collins, programlara olan ilgi ve ekranda uzun süre yer alabilme sebebi olarak, izleyicilerin bu programlarda kendi yaşam biçimlerini görebildikleri aynı zamanda yaşamlarını daha kaliteli sürdürebilmeleri için kendilerine fayda sağladığını düşünmeleri olduğunu belirtmektedir. Diğer bir sebebi ise düşük maliyetlerle çekilebilmeleridir (Kanık, 2016, s.242).

Türkiye'nin neo-liberal ekonomiye katıldığı ve uluslararası markaların Türkiye pazarına hızla girmeye başladığı 80'lerden sonra Türkiye'de gastro ekonomisi ve medyası da gelişmiştir. İktisadi olarak yaşanan değişim, yeni tüketim kültürü oluşturmuştur (aktaran Kanık, 2016, s.244). Günümüzde yemek yarışma programları bu değişimin göstergelerindedir. Yemek yarışma programları ilk çıktığı günden bugüne ilgiyle izlenmektedir. "Masterchef Türkiye", "Yemekteyiz" ve "Zuhal Topal'la Sofrada" ülkemizde yayınlanan popüler yemek yarışma programlarıdır. Bu programlar İngiltere orijinal formatından alınarak ülkemiz ulusal yemek kültürüne göre uyarlanmıştır. Yarışmacılar yemek hünerlerini sergileyerek en çok puanı kazanmaya çalışmaktadır. Erdoğan ve Korkmaz bilgi ve beceri olmak üzere farklı formatlarda sunulan yarışma programlarının toplumsal değil bireysel fayda sağladığını dile getirerek, bilgiyi üretim sürecinden çekilmiş kapitale benzettirler (Erdoğan ve Alemdar, 2005, s.105). Yemek yarışmalarında yemek yapma ve sunma becerisi ne kadar iyiye kişiye o kadar puan kazandırır.

Şermin Tekinalp ve Ruhdan Uzun, bireylerin gereksinimlerine göre yöneldikleri, seçtikleri kitle iletişim araçlarından belirli ihtiyaçlarını gidermek ve doyum elde etmek amacıyla faydalandıklarını dile getirmişlerdir (Tekinalp ve Uzun, 2009, s.116). Sosyal platformların kullanım amaçları içeriklerine göre değişmektedir. Örneğin, Rengim Sine ve Selami Özsoy'un "ekşisözlük" kullanıcılarının yeni medya kullanım pratikleri üzerine yaptıkları bir araştırmada kullanıcıların "bilgilenme motivasyonlarına" olan ihtiyaçları doğrultusunda yeni medyayı kullandıkları gözlenmiştir (Sine ve Özsoy, 2017, s.64). Kimi tüketiciler de eğlenme ve öğrenmeyi bir arada gerçekleştirme ihtiyacı hissetmektedir. Yemek konusunun hayati öneminin yanı sıra yemek ile ilgili deneyimlerimizin sosyalleşme içinde olduğumuz insanlar ile paylaşımına açık, popüler bir konu olması da yemek programlarına artan ilginin nedenleri arasında sayılabilir. Julia Child'ın programlarında, seyircinin, eğlenirken öğrenme fırsatını yakalaması, kullanımlar ve doyumlar teorisine bir örnek olarak verilebilir. Child'ın yemek programlarını televizyon tarihinde bu kadar ön plan çıkartan farklılığı, insanların özellikle eğlenirken çok daha iyi öğrendiklerini fark etmesidir. (aktaran Kanık, 2016, s.246).

3. Yöntem

Bu çalışmada, CNN Türk'de Deniz Bayramoğlu'nun hazırlayıp sunduğu bilim teknoloji, spor, sanat, sağlık gibi konuların ele alındığı "Gündem Özel" in 4 Ağustos 2017 tarihinde yayınlanan "Sağlıklı beslenme ile hastalıklar arasındaki ilişki" temalı programı ve Fox TV'de Zuhal Topal'ın sunduğu 13 Kasım 2018 tarihli "Zuhal Topal'la Sofrada/57. Bölüm" programının YouTube videoları ve takipçi yorumları karşılaştırmalı söylem analizi ile incelenmiştir. "Zuhal Topal'la Sofrada" hafta içi her gün gündüz kuşağında yayınlanan, gelin ve kayıvalidelerin katıldığı yemek yarışma programıdır.

Programlar, van Dijk'in eleştirel söylem analizine göre çözümlenmiştir. van Dijk (1995) söylem analizini özellikle ideoloji analizi olarak algılar (van Dijk, 1995, s.17). van Dijk'e göre, ideolojileri bir yığın konuşma ve metin biçimleri arasından televizyon izleyerek, okulda okutulan kitaplardan, reklamlardan, gazetelerden, romanlardan ya da iş arkadaşlarımız ve dostlarımızla yaptığımız günlük konuşmalardan öğreniriz (van Dijk, 2003, s.18).

van Dijk'in eleştirel söylem analizi ilk olarak makro daha sonra mikro analiz şeklindedir. Makro analizde başlık olarak alt başlıklar, program giriş konuşmaları ve programın ana temasının ele alınış biçimi incelenmiştir. Mikro analizde ise kelime seçimleri, metafor, rakamlar gibi retorik unsurlar incelenmiştir. Çözümleme iki kısımdan oluşmaktadır. İlk programı sunanların ve katılımcıların söylemleri, ikincide takipçi yorumlarının çözümlemesi yapılmıştır. Buna uygun olarak, ilk kısımda program akışı, sunulan bilgilerin kaynağı, öne çıkarılan konular incelenmiştir. İkinci kısımda ise takipçilerin programda ele alınan konular çerçevesinde görüşleri incelenmiştir.

4. Bulgular

4.1. "Gündem Özel" Programının Çözümlemesi

Tablo 1: Gündem Özel- "Sağlıklı beslenme ile hastalıklar arasındaki ilişki"

Gönderinin içeriği	Sağlıklı beslenme ile hastalıklar arasındaki ilişki
Katılımcılar	Deniz Bayramoğlu (Sunucu) Prof. Dr. Can Feza Sezgin (Onkoloji Uzmanı) Dr. Ümit Aktaş (Fitoterapi Uzmanı) Dr. Öğr. Üyesi Oytun Erbaş (Fizyoloji Uzmanı) Dr. Timur Yılmaz (Onkoloji Uzmanı)

Tarih	4 Ağustos 2017
Yayın yeri	CNN Türk ve YouTube
Görüntüleme	45.426
Beğeni	442
Beğenmeme	38
Yorum sayısı	153

4.1.1. Program Söylemlerinin Çözümlemesi

4 Ağustos 2017 tarihinde CNN Türk'te yayınlanan programın başlığı "Sağlıklı beslenme ile hastalıklar arasındaki ilişki"dir. Programı hazırlayan ve sunan Deniz Bayramoğlu'dur. Katılımcılar sırasıyla Prof. Dr. Can Feza Sezgin (Onkoloji Uzmanı), Dr. Ümit Aktaş (Fitoterapi Uzmanı), Dr. Öğr. Üyesi Oytun Erbaş (Fizyoloji Uzmanı), Dr. Timur Yılmaz (Onkoloji Uzmanı)dır. Program, YouTube'da 45.426 kez izlenmiştir. 442 beğeni, 38 beğenmeme, 153 yorum vardır (Tablo 1). Program soru-cevap şeklindedir. İzleyicilere telefonla bağlanma yoktur. Şematik olarak program iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda "GDO'lu ürünlerin sağlığa etkisi", ikinci kısımda "Sağlıklı beslenme ile hastalıklar arasındaki ilişki" tartışılmaktadır. Programın anlatım dili sunucu ve katılımcıların konuşmalarıdır ve aktiftir. Genel olarak alt başlıklar programın genel düşünce çerçevesini ve programda verilen bilgilerin özetini yansıtmaktadır. Programın alt başlıkları şöyledir:

Birinci Kısım:

- Genetiği Değiştirilmiş Ürünler, Gdo'lu Ürün Nedir, Ne Değildir?
- Ürünlerin Genetiği İle Neden Oynanıyor
- Ürünlerin Genetiğine Neden Müdahale Ediyorlar
- Gdo'lu Ürünler Güvenli mi
- Oytun Erbaş: Gdo'yu Öcü Gibi Göstermemek Lazım
- Ümit Aktaş: Gdo'lu Dna'lar Vücudumuza Geçiyor

İkinci Kısım:

- En Temel Mesele Beslenme
- Gıdalar Bizi Nasıl Değiştirdi?
- Timur Yılmaz: Bağırsaklarımız İkinci Beyindir
- Ümit Aktaş: Modern Tıp Beslenme İle İlgilenmiyor
- Ümit Aktaş: Evinizde Yoğurt Mayalayın
- Ümit Aktaş: Geleneksel Besinler Tüketin
- Ümit Aktaş: Tencere Yemeği Tüketin
- Ümit Aktaş: Yediğiniz Ekmek Ekmek Değil
- Ümit Aktaş: Kendi Geleneksel Tarimimizi Yapmalıyız
- Gıdayı Mevsiminde Yiyin
- Timur Yılmaz: Beslenme İşi Görüldüğü Kadar Masum Değil
- Oytun Erbaş: Beslenme ve Tedavi Kişiye Özel Olmalı
- Oytun Erbaş: Kahve İçen Toplumlar Uzun Yaşıyor
- Antibiyotikteki Tehlike
- İnsanoğlunun Yemekle İmtihanı
- Vegan ve Vejeteryan Beslenme

Alt başlıklar incelendiğinde genel olarak nesnel başlıkların kullanılmasının tercih edildiği görülmektedir. Daha çok ne?, neden? soruları öne çıkmaktadır. Konuk uzmanlar, kendi ideolojik ve bilimsel görüşleri çerçevesinde bu alt başlıkları doldurmaktadır. Uzmanların

yorum içeriklerinin ardındaki ideolojik ve sosyal kodlar incelendiğinde halk sağlığı ve yararı, milli tarım ve sağlık politikalarını destekleyen eleştirel görüşler, hükümet politikalarını destekleyen görüşler ve akademik görüşlerin yer aldığı görülmektedir. Bağlam olarak program sunucusu Deniz Bayramoğlu programın başında konunun seçilmesine neden olan olayı açıklamaktadır: “ Bugünkü programa da vesile olan bir gelişme var. Yem sanayisinin başvurusu üzerine Tarım Bakanlığının vermiş olduğu yeni izinler söz konusu. Genetiği değiştirilmiş 20 farklı ürün yem sanayisinde kullanılmak üzere Türkiye’de ithal edilebilecek. Bunun önü açıldı. Bizde biraz buna hareketle konuşacağız, insan hayatı, sağlığı ve beslenmesi meselesini.” Buradan konunun gündemde ve popüler olduğu için seçildiği anlaşılmaktadır. Konu, yem sanayisinin talebi ve Tarım Bakanlığının onayı ile ürünlere getirilen uygulama ile bağlantılı olduğundan finansal bir neden içermektedir. Konukların söylemlerinden konuk seçimlerinde uygulamayı destekleyen ve çekimsiz yaklaşan konuklardan oluştuğu söylenilebilir. Bu yönüyle program tam eleştirel değildir. Konunun seçilme nedeni olarak, GDO konusunda halkın çok şey bilmemesi ve kararsız olması gösterilmektedir. Sunucu konu ile ilgili yeterli bilgi sahibi olmadığını dile getirerek, aslında yeterli bilgi sahibi olmadığı bir konuda yorum getirmek istemediğini baştan belirtmektedir. Dolayısıyla programdaki görüşlerin kişilerin öznel görüşü olduğu vurgulanarak, programın nesnellik algısının da korunması istendiği düşünülmektedir. Programın ikinci kısmında konu içeriği olarak sağlıksız beslenmenin neden olduğu hastalıklar (bunama, Parkinson hastalığı, depresyon, Alzheimer hastalığı, şeker hastalığı, kanser) genel olarak sıralanmaktadır. Bu hastalıklardan tek tek bahsedilmemekle beraber, sağlıksız beslenmenin hastalık nedenleri arasında sayıldığının belirtilmesiyle yetinilmiştir. Uzmanların söylemleri iki kısımda incelenmiştir. İlk olarak, uzmanların GDO’lu ürünler ile ilgili söylemleri, ikinci olarak sağlıklı beslenme ve hastalıklarla ilişkili ele alınmıştır:

Birinci Kısım: Uzmanların “GDO’lu Ürünler” ile İlgili Söylemleri

Bilişsel yaklaşım şu gerçeği temel dayanak olarak almaktadır; metinler anlama “sahip” değildir ve fakat dili kullananın atfettiği anlamlar vardır; daha da açık ifade etmek gerekirse, dili kullananın zihinsel süreçleri önemlidir (Van Dijk, 1977, s.7). Katılımcıların GDO’lu ürünlerle ilgili söylemlerinde seçtikleri kelimeler, zihinsel süreçlerini ortaya koymaktadır. Söylemlerin hükümet ve sanayi uygulamaları ile uyumu çerçevesinde bu zihinsel süreç belirlenebilmektedir. Dr. Öğretim Üyesi Oytun Erbaş’ın, *“Hayvanlarda yapılan çalışma insanlarda bazen net çıkmayabiliyor. Bu bir gerçek. GDO’yu o yüzden öcü gibi kabul etmemek lazım. Bu bilimin net bir getirisi oldu. Net bir bilgi yok elimizde.”* şeklindeki söylemi GDO konusunda ılımlı bir yaklaşım ifade etmektedir. Prof. Dr. Can Feza Sezgin, *“GDO konusunda aslında çok fazla şey bilmiyoruz. Ben burda bilim dünyasının biraz kör olduğunu düşünüyorum. Organik ürünlerle GDO’lu gıdaların karşılaştırıldığı çok az çalışma gördüm. Niye bilim dünyası bunu merak etmiyor. Bunu bir bilim adamı olarak ben merak ettim.”* diyerek sorunun kaynağını bilim insanlarına yüklemektedir. Bunun yanı sıra GDO’lu ürünlerin tüketilmesine sıcak bakmadığını dile getirmektedir: *“Ben bir insan olarak GDO’lu ürünün yenilenebilir zincir içerisinde tercih edilebilecek bir güvenilir gıda olduğuna ben şahsım adına en azından kani değilim bilimsel araştırmalar ışığında”.* Sezgin, Tarım Bakanlığı’nın genetiği değiştirilmiş ürünlerin yem sanayisinde kullanılmasına yorum getirmemekte fakat Sağlık Bakanlığının ürünlere etiket yerleştirme uygulamasına destek vermektedir: *“Sağlık Bakanlığının etiketlere “Bu üründe GDO’lu ürün kullanılmıştır” yazılmasını zorunlu kılması önemi bir sorumluluk.”* Sezgin bu konuda sorumluluğu vatandaşa yüklemektedir: *“Bilinçli halk, bilinçli tüketici etiketi okur, bakar, okuma alışkanlığı bizim ülkemizde pek yok ama olması lazım.”*

Sezgin bilimsel çalışmaların yetersiz olduğundan bahsederken, Dr. Ümit Aktaş, GDO konusundaki uygulamalara ilişkin bir yorum getirerek GDO'larla ilgili bilimin bağımsız olmadığını ifade etmektedir: Aktaş *"GDO'larla ilgili bağımsız bilimden bahsetmemiz mümkün değil çünkü GDO'lu ürünler birer ticari metadır. Patentlidir ve patentli firmaların hiçbirisi herhangi bir çalışma yapılması için bilim adamlarına izin vermemektedir ancak bilim adamları kendi izin verdiği çerçevede çalışabilmektedir."* Aktaş, sağlık tarafından olaya baktığını vurgulayarak firmalara da bu konuda eleştiri getirmektedir: *"Sağlıkla ilgili kısmına bakıyoruz. Tıbben de hukuken de insan sağlığı için kullanılan bir ürünün bu ilaç da olsa zararsız olduğunu ispatlamakla yükümlüsünüz eğer GDO'lu ürün çıkaran bir firmaysanız."* Dr. Timur Yılmaz, GDO'ya betimsel ve bilimsel bir açıklık getirerek, GDO'lu ürünlerin insan sağlığına zararlarından bahsetmekte ve kullanılmaması gerektiğini dile getirmektedir: *"Bir sürü kronolojik hastalığın beslenme ve bakterilerle ilişkisi kanıtlanmış durumda şuan ... ben şahsen baba olarak çocuklarıma bu tarz ürünler kullandırmak istemem."*

Görüldüğü gibi, uzmanların söylemleri birbirleriyle farklılaşmaktadır. Biri GDO konusunda bilim dünyasını sorumlu tutarken diğeri bilimin bağımsız olmadığını söylemektedir. Olaya bilimsel yaklaşan uzmanlardan biri zarar konusunda net bir bilgi olmadığını söylerken diğeri zararları bilimsel olarak açıklamaktadır. Sunucu Bayramoğlu programdaki farklı görüşlere tanımlama getirmektedir: *"İki farklı görüş var. Sizin (Sezgin, Aktaş ve Yılmaz için) bakış açınız biraz sosyal ve doğrudan insanın hayatını ilgilendiren kısmıyla alakalı; Oytun hocam da bu işin biraz laboratuvar çalışması, bilimle ilgili bakıyor."*

van Dijk'a göre, farklı sosyal gruplar ve toplumsal olaylar hakkında benzer sosyal bilişler ortaya konuyorsa, o zaman burada insanların aynı temel anlamlandırma sistemi, yani, aynı ideoloji tarafından izlenildiğini söyleyebiliriz. Böyle bir ideoloji, temel normları, değerleri ve hem grubun hedeflerinin gerçekleştirilmesi üzerinden ve hem de gücünün meşruluğu ve yeniden üretimi üzerinden sistemi oluşturan diğer prensipleri ön plana çıkarır (van Dijk, 1977, s.8).

İkinci Kısım: Uzmanların "Sağlıklı Beslenme ile Hastalıklar Arasında İlişki" ile İlgili Söylemleri

Programın "Sağlıklı Beslenme ile Hastalıklar Arasında İlişki" konusunu ele alan ikinci kısmında uzmanların görüşleri birinci kısımla paralellik göstermektedir. Konunun kapsamı genişletilmiş, konuya genellikle aynı ideolojik çerçevede yaklaşmış, kısmen birinci kısımla çelişen ifadeler yer almıştır. Yılmaz konuya birinci kısımdaki gibi bilimsel açıklamalar getirmektedir: Yılmaz: *"Yemeği pişirme ve biyolojimizin ilişkisi evrim sürecinde önemli"* demektedir. Söz dizimi (sentaks) anlamı etkilediği için önemlidir. Sözcük sırası etken ve edilgen tümceler ve adlaştırmalar gibi en azından bazı değişimleri olanaklı kılmaktadır (van Dijk, 1999, s.69). Sezgin edilgen bir söylem kullanarak, suçluyu belirsiz kılmaktadır: Sezgin: *"İnsanlar uyuşturulmuş, sağlıklı beslenme nedir, dengeli beslenme nedir, bir şekilde unutturulmuş."* İnsanları uyuşturan kimdir, medya mı, kapitalist sistem mi, hükümetler mi belirsizdir. Aktaş, birinci kısımda bilim dünyasının bağımsız olmadığından bahsederken, ikinci kısımda *"Modern tıp beslenme ile ilgilenmiyor"* diyerek bilim dünyasını sorumlu göstermektedir. Sezgin, birinci kısımda GDO'lu ürünlerin piyasaya sunulmasına yorum getirmemiş fakat Sağlık Bakanlığı'nın ürünlere etiket yerleştirme uygulamasını destekleyen ifadelerle yer vermişti. Şeker konusunda Sezgin aynı şekilde şekerin piyasada olmasına yorum getirmemiş fakat Sağlık Bakanlığı'nın okul kantinlerinde şekeri yasaklaması uygulamasına destek vermiştir: Sezgin *"Şeker niye önemli? Çünkü şeker bugün işlenmiş bütün gıdaların içine giriyor. Sağlık Bakanlığımızın bu konuda çok ciddi bir adımı var. Okul kantinlerinde çocukların bulunduğu yerlerde"*

basit şekerli içeceklerin yasaklanması. Bu bizim argümanımız değil, şuan bütün dünyanın argümanı.”

Bayramoğlu, izleyicilerin beslenme konusunda kafalarının karıştığını belirterek, katılımcılardan net cevaplar almak istemektedir. Bayramoğlu: *“Beslenme ile ilgili çokça program yaptık. İlk programdan bu yana seyircilerden gelen azımsanmayacak sayıda soru var. Ben bu soruyu dikkate almak gerektiğini düşünüyorum: “Ne yiyeceğiz biz o zaman? Ne yapacağız, nasıl beslenelim. Bunun fiziki zorlukları var, psikolojik zorlukları var. Napalım biz?”* Uzmanlar, bu soruya alınacak genellikle bireysel önlemler çerçevesinde yanıt vermektedir ancak Aktaş bireysel önlemler dışında *“Kendi geleneksel tarımımızı yapmalıyız”* diyerek toplumsal bir öneride de bulunmaktadır. Bireysel önlemler olarak Aktaş, *“Evinizde yoğurt mayalayın, geleneksel besinler tüketin, tencere yemeği tüketin, kendi ekmeğinizi yapın”* vb. önerileri sıralamaktadır. Sezgin, gıdanın mevsiminde tüketilmesini ve az yağlı peynir, balık, tavuk, ara öğünler önermektedir. Aktaş milli tarım politikası izlenmesi gerektiğini önerirken Sezgin, *“Devletin projelerinden birisi de bireysel üreticilerin kalite kontrolünü sağlamak. Devletimiz çok sosyal bir devlet, ciddi projeleri var. Ben bunun başarılacağına inanıyorum. Biz bunları Suriye, Irak’ta konuşamayız. Bir ülkemizin barış huzuru var, ikincisi ülkemizin ekonomik gücü var. Ekonomi gücü, alım gücü olmayan bir ülkede biz bunları konuşamayız. Başka şeyler konuşuruz”* diyerek devlet politikasını desteklemektedir. Yılmaz bu noktada konuya eleştirel bir çerçevede yorum getirerek, bu konuda devletin sorumlu olduğunu ima ederek, siyasilere işaret etmektedir Yılmaz: *“Bizim burada yaptığımız, o kadar çilesini çektiğimiz “Biz nasıl besleneceğiz” tartışmasını normalde zaten bireylerin değil, devletin tartışması gerekli. Normalde bu politikaları siyasilerin konuşması lazım. Bu konuda uzun vadede devlet politikası çok önemli. Başka bir ülkenin sizin ülkenize atom bombası ile veremeyeceği zararı kendi fast food zincirini sizin ülkenize katarak veriyor. Bunu bombayla yapsa çok daha zor. Çünkü agresif bir nesil oluşuyor. Bu beslenme işi hiç gözüktüğü kadar masum değil. Bu alan en az ilaç sermayesi kadar kirletilmiş bir alan.”* Erbaş ise sağlık politikalarına değinmeksizin, *“Beslenme ve tedavi kişiye özel olmalı”*, diyerek bireysel yorumlar getirmektedir. Erbaş kahve içilmesini ve iyi uyku uyulmasını önermektedir. Erbaş, beslenme ile ilgili öneride bulunmaktan ziyade, psikolojik önerilerde bulunmaktadır. Erbaş: *“Endüstriyel hayat bizi aşırı stres, bu stresi bastırmak için bir yeme alışkanlığına itti, çünkü stres demek onu bastırmak için hedonik hareketlere sebep oluyor, zevk verici sigara, alkol, diğer taraftan yiyecek gibi. En güzel stres yatıştırıcı faktör olarak çevremize insanlar bulmamız gerekiyor ama facebook insanları değil. İnsanın uzun yaşamasındaki en büyük faktörden birisi sohbet etmek olduğu düşünüldüğünde bu bize sosyal çevrenin ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. Onun için mutlaka bir sosyal çevremiz olmalı.”*

Metin İçeriğindeki Metafor, Metonim, Yan Anlam, Düz Değişmece, vb. Unsurlar:

Metinlerin metafor, abartma ve karşıtlık gibi retoriksel özellikleri vardır. İnanırcılığı artırmak için alıntılar, rakamlar, abartılı tanımlamalardan yararlanılmaktadır (van Dijk, 1988, s.278). Yılmaz’ın besindeki tehlikeyi “atom bombası”na benzetmesi, Erbaş’ın GDO’lu ürünlere duyulan korkuyu “öcü” metaforu ile perçinlemesi başlıca metaforlardır. Aktaş, genelde konuşmalarında tarih, süre gibi rakamsal bilgilere yer vermektedir:

Aktaş: *“Dünyada açlık yok. Dünyada 800 ile 1 milyon arası açlık sınırında insan var. Buna mukabil 1,5 milyar obez insan var.”*

Erbaş: *“Haftada 2-3 kez fast food yenilebilir / Bilim bir trenddir. Mesela mikrobiyota, bağırsak biyotası bugün meşhur oldu. Bilim öyle bir şey ki bugün bir şey ispatlıyorsunuz,*

beş sene sonra zıttı çıkıyor. Bu da böyle döngü gibi uzun etek, mini etek, mini etek, uzun etek bilim de böyledir aslında.” “Sıçanlara GDOLu gıdalar verdiğinizde hiçbir şey olmayabilir. Bu adamlar yaşamaya programlanmış. Maymuna verdiğinizde tam tersi çıkıyor bazen.” , “20 sene sonra bakarız GDO’ya kanser arttı mı artmadı mı itiraz ederiz.” , “Ben bilimin daha çok esnek olduğunu düşünüyorum.”

Yılmaz: “Sağlıklı beslenme konusu atom bombası kadar ciddi.” , “İnsan vücudunda toplanan 10 trilyon hücre var, bağırsağımızda ve cildimizde yaşayan 90 trilyon hücre var. Bizim kişilik özelliklerimizi, boyumuzu, kilomuzu belirleyen DNA çok ciddi bir azınlıkta.” , “Siz gıdayı tüketiyorsunuz, birkaç saat boyunca sindiriyorsunuz sonra onu unutuyorsunuz. Ben Timur olarak o genetiği ile oynanmış gıdaya çok az bir süre maruz kalıyorum ama benim bağırsağında yaşayan o probiyotik iyi bakteriler, bu mikrobiyom denen DNA cümbüşü kendi zaman birimine göre çok uzun süre maruz kalıyor. Belki de orda bir on kuşak bakteri oluşuyor ve onlar o korkunç DNA’sı ile oynanmış gıdayla o kadar uzun bir süre sohbet etmek zorunda kalıyorlar ki bir sürü kronolojik hastalığın beslenme ve bakterilerle ilişkisi kanıtlanmış durumda şuan ...”

Programın ikinci kısımda söylemler incelendiğinde, birinci kısımdaki gibi uzmanların söylemleri birbirleriyle farklılaşmaktadır. Sezgin söylemlerinde devleti desteklerken, Yılmaz ve Aktaş eleştirel yaklaşmaktadır. Erbaş ise tartışmaların dışında kalarak, konuya psiko-sosyal süreçler açısından yorumda bulunmaktadır. Bireylere bireysel tüketim önerileri getirilmektedir. Uzmanlar, kendi aralarında beslenme konusunda görüş birliğine sahip değillerdir. Örneğin Erbaş, haftada birkaç kez fast-food yemenin zararlı olmadığını söylerken, Aktaş buna karşı çıkmaktadır.

4.1.2. Yorumlarla İlgili Söylem Çözümlemeleri

İzleyici yorumları incelendiğinde, 153 yorumdan yalnızca 27’si (%18) program içeriğinde geçen sağlık konularıyla ilgilidir. Programa yapılan genel olarak iyi kötü değerlendirmesi, konuşmacılara ve sunucuya yönelik yorumlar 56 adettir (%37). 14’ü ise ideolojiktir (%9) . Yani programda konuşmacıların hükümet ve firma yanlısı olup olmadıkları ile ilgili yorumlardır.

Tablo 2: İzleyici Yorumları

Yorum	Sayı	Yüzde
İçerik ile ilgili yorum	27	%18
Program, sunucu ve katılımcılarla ilgili yorum	56	%37
İdeolojik yorum	14	%9

En çok beğeni alan yorumlara bakıldığında bunların genel olarak konunun içeriği ile ilgili değil sunucu ve programa katılan uzmanlara yönelik olduğu görülmektedir.

- *“Oytun reisin biraz göbekten belli oluyor biraz düşünceleri” **Beğeni sayısı: 38***
- *“Çok güzel programlar yapıyor Deniz Bayramoğlu. Resmen program gününü gözler oldum.” **Beğeni sayısı: 21***
- *“Dünya Sağlık Örgütü işlenmiş et ürünlerini kanserojen madde sınıfına soktu bu yayınlandı ama burada onkolog haftada birkaç gün salam sosis tüketin diyor burada bir sorun var.” **Beğeni sayısı: 19***

Erbaş’ın *“Haftada 2-3 kez fast food yenilebilir”* şeklindeki söylemine yapılan yorum takipçilerden en çok beğeni alan yorumdur. E. Ö adlı takipçinin *“Oytun reisin biraz göbekten*

belli oluyor biraz düşünceleri” şeklindeki söylemi, sözlerinin inandırıcı olmadığına dair bir gönderme içermektedir. Y.K. adlı takipçinin “Dünya Sağlık Örgütü işlenmiş et ürünlerini kanserojen madde sınıfına soktu bu yayınlandı ama burada onkolog haftada birkaç gün salam sosis tüketin diyor burada bir sorun var.” demesi de takipçinin konuyla ilgili ön bilgisi olduğu ve bu bilginin uzmanın sözleriyle çeliştiğini göstermektedir. Erbaş’ın söylemine eleştiriler getiren yorumlar şöyle sıralanabilir: K. : “Haftada 2-3 gün fast food yeyin bişey olmaz” oytun erbaş. dalga mı geçiyorsun? sen bilim adamısın.nasıl böyle bir şey söylersin? tam bir rezillik. kardeşim farklı beslenmek iyi güzelde, o farklı beslenmenin içine fast food konur mu?birde haftada 2-3 kez diyor. YUH!”, O.D. : “Ben baklava ve sütlaç yaptım dolapta var. Seven herkes davetlidir :)”.

Programa yönelik yapılan yorum, en çok beğenilen ikinci yorumdur. O.E. “Çok güzel programlar yapıyor Deniz Bayramoğlu, Resmen program gününü gözler oldum” şeklindeki söylemi programın içeriğinden çok genel olarak programa yapılan bir değerlendirmedir. Yorumcu programı takip ettiğini dile getirmektedir. Yapılan bir yorum ise Türkiye’de böyle programların az olduğuna dem vurarak, magazin programlarının ağırlıkla yer almasına mizahi bir eleştiri getirmektedir: B.P: “AaaHaa böyle “akıllı” programlar da varmış Türkiye’de. Ben zannettim sadece yüzde yüz evlenme programları var” Bazı takipçiler ise uzmanların getirdikleri önerileri ciddiye almadıklarını belirtmişlerdir. Bu da söylemleri inandırıcı ve tatmin edici bulmadıklarını göstermektedir: O.B. : “Hayatım tamamen değişti, abur cubur yok, işlenmiş et yok, kavrulmuş kuruyemiş yok, işlenmiş yağ yok!”

Katılımcı Sezgin’e ideolojik söylemler kullandığı için eleştiri getiren yorumlar da bulunmaktadır. Örneğin E.O: “Canfeza Bey bilim için değil hükümeti ve devleti övmek için gelmiş sanırım.” diyerek Sezgin’in bilimsel çerçevenin dışında konuştuğunu öne sürmüştür. Yılmaz’ın sözlerine olumlu yorumlar getirilmiştir. Örneğin Z.Ö. : “Timur Yılmaz’ın konuştuğu bölümleri kesip kesip tekrar tekrar dinlemek lazım. Normal doğum en iyisidir. Beslenme çok önemlidir...” Burada izleyici Yılmaz’ın bilimsel içerikli konuşmasından duyduğu memnuniyeti ifade etmektedir.

Haber, her ne kadar gerçek olaylara dayansa da sonuçta gazetecinin zihinsel sürecinden geçer ve orada işlenir. Bu yüzden haber metni gerçek olayın birebir yansıtılmasından uzaklaşır (Güngör, 2011, s. 214). İkinci aşamada, neyin gösterilip neyin gösterilemeyeceğine bilinçli ya da bilinçsiz olarak karar veren editörlerin ve yöneticilerin değerleri, tercihleri ve eğilimleri devreye girer. Üst yönetim, reklamlar, devlet yetkilileri vb. çoğunlukla bilinçli karar verme sürecine dahil olurlar. Kişisel/ profesyonel inançlar, tutumlar ve değerler ise bilinçaltı seçimde rol oynar (Yüksel, 2013, s.264). Programda bazı uzmanlar bilimsel çerçevede konuya yaklaşırken genel olarak sisteme yönelik yorumlar da getirmişlerdir. Programın farklı görüşte katılımcılara yer vermesi ve sosyal medyada yorumlayıcıların da sürece katılmasıyla aslında dengeli bir tartışma ortamı olduğu görülmektedir fakat yine de karşıt görüşlerin sınırlandırılması ve bilgi eksiltme yoluyla program firmaların isteği ve beklentisi doğrultusunda biçimlenmiştir. Uzmanlar kendi öznel görüşlerini belirtse bile programda bu görüşleri doğrulayıcı kaynaklara yer verilmemesi ve üzerinde çok durulmaması bunun göstergesidir. Programda uzmanlar antibiyotik ve GDO’nun olası zararlarına değinmişlerdir ama bu konudaki tercih tüketiciye bırakılmıştır. Uzmanların aralarında bir görüş birliği olmamasından dolayı bu durum halkı kafa karışıklığına sevk edebilir. Nitekim yorumlardan izleyicilerin kararsızlığı anlaşılabilir. Burada bilinçli bir sağlık okur yazarı olmanın önemi bir kez daha anlaşılmaktadır. Bilinçli bir izleyici, verilen sağlık bilgilerini anlar, yorumlar ve sağlığıyla

ilgili doğru kararlar alır. Yorumlar incelendiğinde, izleyicilerin sağlık okur yazarlığı konusunda henüz beklenen noktada olmadığı ve biraz daha bu konuda farkındalık uyandırmaya ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. İdeolojik olarak programa olan güvenin de yorumları etkilediği düşünülmektedir.

4.2. “Zuhal Topal’la Sofrada” Programının Çözümlemesi

Tablo 3: Zuhal Topal’la Sofrada 57. Bölüm

Gönderinin içeriği	Zuhal Topal’la Sofrada 57. Bölüm /Mutfakta Görünmez Kaza! (Sıralama ölçütü olarak en popüler olan program)
Katılımcılar	Sunucu Zuhal Topal, dış ses, gelin ve kaynanalar
Tarih	13 Kasım 2018
Yayın yeri	Fox TV ve YouTube
Görüntüleme	196.080 ve 1,6 milyon (Mutfakta Kaza)
Beğeni	1,1 B /3,8 B (Mutfakta Kaza)
Beğenmeme	152 / 717 (Mutfakta Kaza)
Yorum sayısı	348 / 354 (Mutfakta Kaza)

4.2.1. Program Söylemlerinin Çözümlemesi

13 Kasım 2018 tarihinde yayınlanan “Zuhal Topal’la Sofrada 57. Bölüm/Mutfakta Görünmez Kaza!” sıralamada en popüler programdır. Katılımcılar sunucu Zuhal Topal, dış ses, gelin ve kaynanalardır. Fox TV’de ve YouTube’da yayınlanan program 196.080 ve 1,6 milyon kez izlenilmiştir. 1,1 B ve 3,8 B beğeni, 152 ve 717 beğenmeme, 348 ve 354 yorum vardır. Bu oranlar “Gündem Özel” programı ile karşılaştırıldığında “Zuhal Topal’la Sofrada”nın daha çok izlenilmiş olduğu görülmektedir (Tablo 3). Şematik olarak program iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kesitte, çekim esnasında yaşanan kaza, ikinci kesitte yemek hazırlanışı ve sunumu yer almaktadır. “*Mutfakta Kaza*”, 1,6 milyon izlenme oranıyla “*Zuhal Topal’la Sofrada*” programının en çok görüntülenen videosudur. Mutfaktaki kaza olayı, gelinin düdüklü tencerenin kapağını açarken üzerine sıcak su gelmesidir. Gönderinin anlatım dili dış ses, sunucu ve yarışmacıların konuşmalarıdır ve aktiftir. Program gelin ve kaynananın tanıtımlarıyla başlamaktadır. Gelinin titizliği başta vurgulanmaktadır (Alt başlık: “*Bugün misafirlere galoş giydireceğim*”). Kaynana Karadenizli olduğundan Karadeniz yöresine özel kuymaktan bahsedilmektedir. Daha sonra yemek menüsü, alışveriş, yemeğin hazırlanması, mutfak kazası, yemeğin hazırlanmasının devamı, ağırlama, yemek sunumu ve değerlendirmeler şeklinde program akışı sürmektedir. Mutfak kazası, aile içi ve diğer yarışmacılarla ilgili dedikodular, yarışmacıların çatışmacı, eleştirel dili programın reytingini artırmada öne çıkan unsurlardır. Kaza, izleyicilerin merak duygularını uyandırmaktadır, keza en çok izlenen video özelliğini koruması bunun göstergesidir. Dedikodu ve olumsuz eleştiriler ise programın genel içeriğinde olan unsurlardır:

- Gelin: “*Kayınvalidemden güzel yemek yapıyorum*”
- “*Alışverişte Horon Şov*”
- Gelin: “*Dün Kadriye Hanım ve gelini bizi evden uğurlamadı*”
- Elti: “*Yeliz iş yapmamak için kucağında bebekle geziyor.*”
- Yarışmacı yorumları: “*Çorbadaki buğday pişmemiş, börek kuru olmuş, servis yavaş*” vb..
- “*Kayınvalideler arasında gelin öz evlat tartışması*”

Genel olarak alt başlıklar programdaki konuşmaları özetlemekte ve en çok vurgu alan söylemleri öne çıkartmaktadır. Alt başlıklar, gelin kaynana ilişkisi, yarışmacıların birbirleriyle ilgili görüşleri ve yemeğe yönelik eleştirileri içermektedir. Burada kaynak

yarışmacıların kendi deneyim, bilgi ve görgüleridir. Bu bir bilgi yarışması olmadığı için yorumlar nesnel değil, öznel. Retorik olarak şimdiki zaman, yakın geçmiş zaman kipi kullanılmıştır. İnanđırıcılık cümleleri genelde yarışmacının eleştirilere karşı kendini savunduğu söylemlerdir.

4.2.2. Yorumlarla İlgili Söylem Çözömlmeleri

En popüler olma özelliğine göre seçilen yorumlar iki kısımda incelenmiştir. Birincisi programın sadece “mutfak kazası” kısmına yer veren 1.video ve tamamının yer aldığı 2.video. Birinci videonun yorumlarında en çok beğeni alan yorum sadece mutfak kazasını izlemek isteyen izleyicilere yönelik olarak olayın olduğu zaman dilimini belirtmektedir. Yorumu beğeni sayısından izleyicilerin genelinin sadece kaza anı ile ilgilendiği anlaşılmaktadır. İkinci olarak geçmiş olsun yorumu yer almaktadır ve başka bir programın sunucusuna gönderme yapılmaktadır. Üçüncü yorum da eltiye eleştisi içermektedir. Programın tamamının yer aldığı 2. videoda en popüler yorum eltiye eleştisi ve geline destek amaçlıdır. Ayrıca yemeklere en çok negatif eleştiri de bulunan yarışmacının sofraya getirdiği zili sürekli alması ve yorumları eleştirilmektedir. İkinci yorum eltiye yönelik olumsuz eleştisi ve kızgınlık ifade etmektedir. Üçüncü yorum da gelinin misafir yarışmacılara galoş giydirmek istemesi ama misafirlerin bunu geri çevirmesiyle ilgilidir. Yorum misafirlerin tavrını eleştirmekte ve kızgınlık ifade etmektedir. Yorumlar genel olarak değerlendirildiğinde, yorum içerikleri merak, öfke ve heyecan duyguları içermektedir. Programın kurgusunda yer alan ve izleyiciyi çekmeyi hedefleyen çatışma sahneleriyle hedefe ulaşıldığı görölmektedir. “ gavurlar gibi, saygısızlar, zilli Kadriye, iğrenç, büyük rezalet” şeklinde kelime seçimleri programın seyircinin duygularını etkisi altına aldığı göstermektedir.

Tablo 4: İzleyici Yorumları

Yorum	Sayı	Yüzde
İçerik ile ilgili yorum	0	%0
Program, sunucu ve katılımcılarla ilgili yorum	348	%100
İdeolojik yorum	0	%0

Yorumların tamamı programa, sunucuya ve yarışmacılara yöneliktir. Yemeklerle ilgili ise yorum yapılmamıştır:

- *“Gelin yaralı haliyle yarışmaya devam etti ..ve eltisine inat gerçekten kazanmasını istiyorum kesin onun nazarına geldi ve Kadriye’ye gelince zilli Kadriye gerçekten çok itici röportajda acı seviyorum diyor acıysa yerim diyor ama yemek acı diye yemiyor hele o elindeki zil çok iğrenç” Beğeni sayısı: 109*
- *“Bu ne biçim elti ya bide büyük rezalet. Zaten içindeki kötölük dışına vurmuş belli” Beğeni sayısı: 95*
- *“Ya ayakkabılarla girmeyin ya gavurlar gibi! Titizlikten bahsediyorsunuz kızın verdiği plastikleri giymiyorsunuz. Saygısızlar küçük bebeğim var giyin diyor içeri dalıyorsunuz başkasının evindesiniz be az insan olun!” Beğeni sayısı: 79*

İngiltere orijinal formatında yemek menüsü , giriş yemeği, ana yemek ve tatlı sunumu şeklinde sınırlandırılmıştır. Türkiye versiyonunda ise yapılan yemek sayısı artmaktadır. Yemek menüsünün bu şekilde olması, dengeli beslenme açısından sakıncalıdır. İzleyicileri aşırı yemek yapmaya sevk eden bir algı oluşturmaktadır ki bu da yanlış beslenme sonucunda meydana gelecek obezite ve diğer rahatsızlıklara kapı açmaktadır. Ayrıca, yarışmada alışverişten, mutfakta yemek hazırlanmasına kadarki süre oldukça uzun

tutulmaktadır. Bütün ayrıntılar aktarılmaktadır. Burada programın süresi uzun tutularak, izleyiciyi daha çok ekran başında tutmak amaçlanmaktadır. Niteliksel kaygıdan çok niceliksel kaygı ön plandadır.

Sağlığımız açısından yemeklerin besin değerlerine göre ayrılması, yemeklerin içine katılan maddeler ve pişirilme süreleri önem arz etmektedir. Buna nazaran program söylemlerinde yemek yeme olayını sağlık açısından değil sadece eğlence ve haz alma açısından ele almaktadır. İzleyici yorumları değerlendirildiğinde, programın ana teması olan yemek ile ilgili yorumların hiç olmaması dikkat çekicidir. Program yorumları sadece yarışmacıların genel tavırları ve sözlerine ilişkindir. Bunda programın sadece eğlence formatlı olması ve yemek konusunda bilgilendirici içeriklere yer verilmemesinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Sonuç

Sağlıklı beslenme konusu fiziksel, ruhsal ve zihinsel sağlığımızı yakından etkileyen hayati bir konudur. Sağlıklı beslenme sağlıklı nesillerin yetişmesi, sağlıklı bir toplumun oluşmasında önemlidir. Sağlıksız beslenme ve yanlış ilaç kullanımı ölümlere neden olmaktadır. TÜİK'in verilerine göre, 2009-2016 yılları arasında en sık dolaşım sistemi hastalıklarına bağlı ölümler gerçekleşmiştir (akt. Akturan ve diğerleri, 2019, s.9). Dolaşım sistemimizin sağlığı tükettiğimiz besinler ile bağıntılıdır. Günümüzde uzmanlar endüstriyel gıdaların ve ilaçların sessiz silahlar olduğunu, bir ülkenin başka bir ülkeye beslenmelerini değiştirerek zarar verebileceğini tartışmaktadır. Su, gıda ve ilaç endüstrisi teknolojiden önemli meseleler haline gelmeye başlamıştır. Dünyadaki küresel hakimiyet mücadelesi, sağlığımıza kadar uzanmaktadır. Bu açıdan sağlık konularında medyanın halkı aydınlatma, farkındalık yaratma ve eğitim işlevi önem arz etmektedir. Yeni medyanın avantajları, bu bilgilere daha hızlı bir şekilde ve mekan sınırı olmaksızın ulaşılabilmeyi sağlamasıdır. Fakat reyting kaygısı programcıları bu işlevler yerine eğlenceli ve izleyicide ilgi uyandıracak format ve içeriklere yönlendirmektedir. Bu amaçla birçok program eğlenme, merak, heyecan duygularına hitap eden kurguda düzenlenmektedir.

Sağlık haberleri insan hayatı açısından haberler içerisinde önemli bir yere sahiptir. Yeni medyada sağlıkla ilgili çok çeşitli bilgiler ve uzman videoları yer almaktadır. İnsanlar hastalıklarla ilgili merak ettikleri bilgileri buralardan öğrenebilmektedir. Mikro ölçekte hastalıklarla ilgili inceleme yaparken, makro ölçekte sağlıkla ilgili yapılan programlara yeterince ilgi gösterilmiyor olması ise dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra daha magazinsel ve eğlence formatlı programlar daha fazla izlenilmektedir. "Gündem Özel" ve "Zuhal Topal'la Sofrada" programlarının izlenme oranları arasındaki belirgin fark halkın magazine olan ilgisini göstermektedir. Bu programlara yapılan takipçi yorumları, içerikten çok kişisel mesajlar içermektedir.

Sağlık programları sağlık politikalarının ideolojik çerçevesini destekleyici söylemler ürettiği için tartışmalıdır. Ana akım medya genellikle liberal ve muhafazakar çizgide söylemler üretme eğilimindedir. Programa katılan bazı uzmanlar endüstrinin ve siyasilerin görüşleri doğrultusunda bilgiler sunabilmektedir. Kimi zaman bilginin bilimsel kaynaklarla sunulmaması, bilginin inanılabilirliğini olumsuz etkilemektedir. Etik olarak, sağlık programı içeriği referanslara bağlı olarak hazırlanmalıdır. Sunucular da akademik ve pratik kaynaklar ile röportajlar yapmalıdır. Temel kavramlar üzerinde, sağlık profesyonelleri ile medya mensupları arasında ortak bir anlayış yerleşmelidir (Demir, 2010, s.4). Yemek yarışmaları ise hayati bir öneme sahip beslenme olayını reyting kaygısıyla sadece bir sosyal faaliyet unsuru olarak ele almaktadır. Yurtdışında eğlence ve

bilgiyi bir arada sunan programların ilgi çektiği görülmektedir. Bu bakımdan, ülkemizde de benzer formatta içerikler oluşturulabilir. Sonuç olarak, yemek yarışmalarının içeriklerine bilgilendirici mesajlar dahil etmesinin, sağlık programlarının da güvenilir kaynaklarla ve eğlenceli bir formatta sunulmasının sağlıklı beslenme için farkındalık oluşturmada yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aksu, Durmaz, E. (2019). *Hukuka Güvenebilir miyiz? Distopyalar ve Gerçek Felaketler, Hukuk Kuramı*, 6 (2), 1-21.
- Akturan, S., Gümüş, B., Özer, Ö., Balandız, H., Erenler, A.K. (2019). TÜİK Verilerine Göre Türkiye’de 2009 ve 2016 Yılları Arasındaki Ölüm Oranları ve Nedenleri, *Konuralp Tıp Dergisi*. 11(1), 9-16.
- Atabek, Ü., Atabek, G., Bilge, D. (2013). Televizyon Sağlık Programlarında İdeolojik Söylemler, *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 11-30.
- Attila, S. (2012). Toplum Beslenmesi. Çağatay Güler, Levent Akın (Ed.), *Halk Sağlığı Temel Bilgiler* içinde (s.1210-1213). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Aysu, A. (2016). *Bayer’in GDO’lu Tohum Üreten Monsanto’yu Almasının Anlamı*, <https://m.bianet.org/bianet/tarim/178776-bayer-in-gdo-lu-tohum-ureten-monsanto-yu-almasinin-anlami> erişim: 10.11.2018.
- Baysal, A. (2011). *Beslenme*. Ankara: Hatiboğlu Yayınları.
- Brown, J., D., Bobkowski, P.S. (2011). Older and Newer Media: Patterns of Use and Effects on Adolescents’ Health and Well-Being, *Journal of Research on Adolescence*, 21(1), 95-113, doi: 10.1111/j.1532-7795.2010.00717.x.
- Bulduklı, Y. (2015). *Hastalarla İletişim*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Butzlaff, M., Koneczny, N. (2007). Mass media and their influence on individual health: Efficacy versus effectiveness, *International Journal of Public Health*, 52(5), 261-262. doi: 10.1007/s00038-007-0220-7
- Carducci A, Alfani S, Sassi M, Cinini A, Calamusa A. (2011) Mass media health information: quantitative and qualitative analysis of daily press coverage and its relation with public perceptions. *Patient Educ Couns*. 82(3):475-478. doi:10.1016/j.pec.2010.12.025
- Coşkun, A. (2018). “Sağlığın Endüstriyelmesi” ve Televizyonda Sağlık Programlarının Sunuluş Şekli Üzerine Bir İnceleme: ‘Zahide Yetiş’le’ Örneği”, *Anasay*, 115-126.
- Çetin, M. (2011). *Sağlıklı Yaşlanma ve Hastalıklardan Korunma*. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Ankara.
- Çınarlı, İ. (2008). *Sağlık İletişimi ve Medya*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Demir, M. (2010). *Sağlık Haberleri ve Medya Gerçeği*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Denecke, K. (2015). *Health Web Science*, doi: 10.1007/978-3-319-20582-3.
- Dumitru, R.C., Bürkle T, Potapov S, Lausen B, Wiese B, Prokosch HU (2007). Use and perception of Internet for health related purpose in Germany: results of a national survey. *Int J Public Health*, 2007(5), 275–85.

- Erdoğan, İ. , Alemdar, K. (2005). *Popüler Kültür ve İletişim*. Ankara: ERK yayınevi.
- Gezgin, S., İralı, A., E., (Ed.) (2017). *Yeni Medya Analizleri*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Güngör, N. (2011). *Kuramlar ve yaklaşımlar*, Ankara: Siyaset Yayınları.
- Hanewinkel R, Wiborg G (2007). Smoking in contemporary German television programming. *Int J Public Health* 2007(5): 308–12.
- Kanık, İ. (2016). Küreselleşme Sürecinde Kültürel Melezleşme Örneği Olarak Yemek Kanalları ve Programları. *folklor/edebiyat*, 22/86.
- Koçak, A., Bulduklu, Y. (2010), Sağlık İletişimi: Yaşlıların Televizyonda Yayınlanan Sağlık Programlarını İzleme Motivasyonları, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 3, 5-17.
- Marinescu, V., Mitu, B. (Ed.) (2016). *The Power of the Media in Health Communication*. London, UK: Routledge.
- Özer, Ö. (2016). *Doyumun öyküsü: Twitter örneğinde kullanımlar ve doyumlar kuramı* çerçevesinde yapılan araştırmalar. Konya: Literatürk.
- Quentin, W., Neubauer, S., Leidl, R., König, HH. (2007). Advertising bans as a means of tobacco control policy: a systematic literature review of time series analyses. *Int J Public Health*, 2007(5), 295–307.
- Samoggia, A., Bertazzoli, A., Ruggeri, A. (2019). Food retailing marketing management: social media communication for healthy food. *International Journal of Retail & Distribution Management*. 47 (9), 928-956.doi: 10.1108/IJRDM-08-2018-0178
- Schulz, PJ., Rubinelli, S., Hartung, U. (2007). An internet-based approach to enhance self-management of chronic low back pain in the Italianspeaking population of Switzerland: results from a pilot study. *Int J Public Health*, 2007(5), 286–94.
- Seematter-Bagnoud, L., Santos-Eggimann, B.(2007). Sources and level of information about health issues and preventive services among young-elderly persons in Switzerland. *Int J Public Health*, 2007(5), 313–316.
- Sine, R. , Özsoy, S. (2017). Ekşi Sözlük Kullanıcılarının Yeni Medya Kullanım Pratikleri, *Route Education and Social Science Journal*, 4 (8), 53-65.
- Tayar, M., Haşıl Korkmaz, N., Özkeleş, H.E. (2015). *Beslenme İlkeleri*. Bursa: Dora.
- Tekinalp, Ş. , Uzun, R. (2009). *İletişim Araştırmaları ve Kuramları*, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- van Dijk, T. (1977). *Haberlerin Söylem Olarak Disiplinlerarası İncelenmesi*. (çev. Ö.Çolak, E.Şahin). <http://www.nefretsoylemi.org/resimler/200911199701959490.pdf> (E.T.:19.09.2019).
- van Dijk, T. (1988), *News as discourse*, New Jersey: Lawrence.
- van Dijk, T.(1995). Discourse analysis as ideology analysis. In Christiina Schaffner and Anita L. Wenden (eds.). *Language and Peace*. Dartmouth: Aldershot. 17.
- van Dijk, T. (1999). *Critical discourse studies:A sociocognitive approach,Methods of CriticalDiscourse*.<http://www.discourses.org/OldArticles/Critical%20Discourse%20Studies.pdf> 69-75 (E.T.19.09.2019).
- van Dijk, A. T. (2003). *Söylem ve ideoloji çok alanlı bir yaklaşım*, (Çev. N. Ateş), (Haz. B. Çoban, Z. Özarslan), İstanbul: Su Yayınevi. 11(1), (s.150-163).

Willet, W.C., Walter (2015). 3. Beslenme ve Sağlıklı Yaşam Zirvesi. Sabri Ülker Gıda Araştırmaları Enstitüsü Vakfı.

Yüksel, M. (2013). Küreselleşme bağlamında medya, etik ve hukuk ilişkisine genel bir bakış, *1. Uluslararası Medya Çalışmaları Sempozyumu*, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Yayınları, 261-269.

Yüksel, E. , Kaya, A. , Kaya, A. (2016). What the media and health professions think about the health content of media?, *The Power of the Media in Health Communication*, London, UK: Routledge.

The Examination of Participants' and Followers' Comments in Culinary and Health Programs in Terms of Raising Awareness on Healthy Diet

Canay Umunç (Asst. Prof. Dr.)

Extended Abstract

Healthy diet is the intake of adequate and balanced food that the body needs. It is essential to know how nutrients are processed in the body and give us life and vitality. Health programs informs that how we should take nourishment is critical for a healthy diet. At present, utilizing media, it is possible to reach lots of information about diseases and nutrition, and to communicate with experts. The interaction on social media enables individuals to comment, exchange information, and actively participate in programs. With the effect of globalization, the programs broadcast in our country are also transformed. One of these programs is the culinary competition. The reason for the interest in these programs in our country can be explained by satisfying individuals' feelings of socialization, entertainment, and curiosity. This study aims to examine the content of the health program and culinary competition broadcast on TV, social media, and the interest of the participants at the level of discourse. In our country, there are various studies on ideological discourse research and content analysis related to health and cooking programs. Erkan Yüksel, Asuman Kaya ve Ahmet Yalçınkaya's study titled "What the media and health professions think about the health content of the media" focuses on the Turkish media coverage on articles about health, and addresses issues like medical accuracy, reliability and validity of the information conveyed to the Turkish public.

This study examines the comments of social media followers on cooking programs and health programs in our country, as it evaluates their opinions about the content of these programs at the level of discourse. Therefore it is thought that these programs will contribute to the studies conducted in the field of social media and health. In this study, YouTube videos and followers' comments on the "Agenda Private" news program broadcast on CNN Turk (2017) and "With Zuhul Topal on table" culinary competition (2018) broadcast on Fox TV were examined by van Dijk's critical discourse analysis method. The reason for the selection of these programs is that "Agenda Private" is a news program that covers topics such as science, technology, art, politics, health on the agenda, and discusses the relationship between healthy diet and diseases; and "With Zuhul Topal on table" is achieving top ratings as a culinary program. ESA is of two types, micro, and macro. In the macro analysis, subtitles, program introduction speeches, and the central theme of the program were examined. In microanalysis, rhetorical elements such as word choices, metaphors, and numbers were examined.

"Agenda Private" program is prepared and presented by Deniz Bayramoğlu. The participants are Dr. Can Feza Sezgin (Oncology Specialist), Dr. Ümit Aktaş (Phytotherapy Specialist), Dr. Oytun Erbaş (Physiology Specialist) and Dr. Timur Yılmaz (Oncology Specialist). The program has been viewed 45,426 times on YouTube. There are 442 likes, 38 dislikes, 153 reviews. The ideological and social codes behind the commentary content of the experts examine show us that participants are divided in their critical views in supporting national agriculture and health policies, and government policy.

The discourse of the experts differed from one another. Rhetorically, they often used metaphors and figures in their discourse. When the audience comments were examined, only 27 (18%) of the 153 comments were related to the health issues mentioned in the program content. Fifty-six comments (37%) are related to the program, presenter, and participants. Fourteen comments (9%) are ideological. "With Zuhall Topal on table" culinary competition presented by Zuhall Topal, has been viewed on YouTube with 196,080 and 1.6 million times. There are 1,1 B and 3,8 B likes, 152 and 717 dislikes, 348 and 354 reviews. The different, critical language of the contestants is the main factor in boosting the ratings of the program. Three hundred fifty-four followers comments are related to the kitchen accidents. All 348 comments are related to the program, the reporter, and the contestants. There was no comment on the meal.

As a result of the study, it was found out that the program with magazine show format attracted much attention, and the program with scientific format did not receive enough attention. The possible reasons for this are: health programs are often controversial as they include ideological discourses, and the lack of scientific sources of information adversely affect the credibility of the information, the experts are not in agreement with each other, and this affects the followers negatively. Health programs do not support their discourse with visual elements. So, the fact that health programs provide information from reliable sources and the opportunities offered by the new media, and that the competition programs treat nutrition as a vital issue with social responsibility will be beneficial in raising awareness in healthy diet.

Keywords: Healthy Diet, Culinary Competition, Social Media, Discourse Analysis.